

Doç. Dr. Gulbeniz BABAYEVA

**MİRZA ALEKPER SABİR.
"HOPHOPNAME"
Bakı, "Tehsil", 2012.**

Öz: Sunum, XX. yüzyıl hiciv edebiyatının kurucularından biri olan "Molla Nasreddin" edebiyat okulunun önde gelen temsilcisi Mirza Alakbar Sabir'in "Hophopname" kitabının tanıtımı hakkındadır. 2012 yılında yayınlanan bu prestijli kitap, şairin farklı yıllarda basında yayınlanan tür ve konu bakımından renkli eserlerini içermek-

tedir. Özellikle "Molla Nasreddin" dergisinde yayınlanan birçok hiciv şiiri, Türk şairleri Abdullah Cevdet, Namık Kemal, Mahmud Ekrem Rezaizade'nin eserlerinin parodilerine de yansdı.

Anahtar Kelimeler: Mirze Alekper Sabir, Hophopname, "Molla Nasreddin", Hiciv, Çocuk şiirleri, Gazetecilik

1. Giriş

Mirza Alekper Sabir (Alakbar Zeynalabdin oğlu Tahirzade) 30 Mayıs 1862'de Azerbaycan'ın kadim kültür merkezlerinden biri olan Şamahı'da doğdu. Çocukken Mollahana'da Arapça ve Farsça okudu ve Doğu edebiyatı örnekleriyle tanıştı. 1874-1883 yıllarında Azerbaycan'ın önde gelen şairi Seyid Azim Şirvani'nin (1835-1888) hocalığını yaptığı Şamahı Vilayet Mektebi'nde ve klasik Doğu edebiyatı ve laik ilimler okudu. S. A. Şirvani, M. A. Sabir'in bir öğretmen ve şair olarak gelişmesinde önemli rol oynamıştır.

Mirza Alekper Sabir, 1884-1886 yıllarında İran'ın Sabzvar, Nişabur, Horasan, Hemedan, Buhara ve Semerkant gibi kadim ve zengin bir tarihe sahip vilayetleri ile ünlü türbelerinden Kербela'yı ziyaret ederek ufkunu yükseltmiştir. Bu ziyaretler sırasında gördüğü ve gözlemlediği birçok olay, tanıştığı ilerici insanlar ve okuduğu eserler şairin sonraki eserlerine geniş ölçüde yansımıştır.

11 Nisan 1908'de Bakü İl Ruhani İdaresi'nde sınava giren Sabir, Kafkas Şeyhülislamından anadil ve şariat diploması aldı ve daha sonra Şamahı'daki Ümid okulunda 60 öğrenciye ders verdi.

ORCIDID : 0000-0003-4094-4973

DOI : 10.31126/akrajournal.1098098

Geliş tarihi : 04 Nisan 2022 / Yayın tarihi: 29 Mayıs 2022

*Azerbaycan Millî İlimler Akademisi Nizami Gencevi Adına Edebiyat Enstitüsü, Matbuat ve Publisistika Şubesi.

Mirza Alekper Sabir, 12 Temmuz 1911'de Şamahı'da vefat etti ve "Yedi Kubbe" mezarlığına defnedildi. Şairin ölümünden bir yıl sonra, 1912 yılında Abbas Sahhat ve Mahmud Bey Mahmudbeyov'un girişimi ve yardımları sayesinde, M.A. Sabir'in şiirleri "Hophopname" adı altında kitap hâlinde yayımlanmıştır. 1913 yılında kitap geliştirildi ve yeniden basıldı. Bundan sonra şairin eserleri yirminci yüzyılda tekrar-tekrar "Hophopname" adı altında yayınlanmış, Avrupa ve Doğu dillerine çevrilmiştir. 1992'de "Hophopname", Filoloji Doktoru Profesör Mammad Mammadov'un derlemesi ve önsözüyle yeniden yayımlandı.

Mirza Alekper Sabir'in çok yönlü çalışmasında dini ağıtlar, lirik şiirler, hicivler, gazeller, çocuk şiirleri, köşe yazıları, edebi çeviriler özel bir yere sahiptir.

Kerbela trajedisinin üzerinden 14 asır geçmesine rağmen bu trajedi yüzyıllardır hafızalarda ve gönüllerde yaşıyor. Bu mazlum ve ilâhî isyanın, hidayet yolunu tutmuş olan Ehl-i Beyt'in (as) şehadet zirvesine yükselişi, tüm Doğu edebiyatında olduğu gibi Azerbaycan edebiyatına da geniş ölçüde yansımıştır. Kerbela trajedisinin Fuzuli'nin Hadiqatus-Suada'sında geniş bir şekilde işlenmesinden sonra, birçok Azerbaycanlı şair bu olaya sevgi ve sempati ile yaklaşmış ve birçok eser yazmıştır. Yas, 19. yüzyıl Azerbaycan edebiyatında yaygın olarak kullanılmaktadır. Bu dönemde 50'den fazla şair Farsça ve Azerbaycan dillerinde şiirler ve ağıtlar yazmıştır. Yüzyılın büyük şairleri Abbasgulu ağa Bakikhanov, Seyid Azim Şirvani, Kasım Bey Zakir, Hurşidbanu Natavan, Mirza Alekper Sabir ve diğerlerinin Kerbela trajedisiyle ilgili değerli ağıtları vardır. Azerbaycan edebiyatında Kerbela trajedisi hakkında yazılan eserlerin çoğu manzum olarak yazılmıştır. Fuzuli'nin "Hadikatüs-suada" adlı eseri ve şairin çağdaşlarının yazdığı türler, gazeller ve şiirler, Kerbela ayaklanmasına katılanların ilahi ve övgülerine daha fazla yer vermektedir. Örneğin Azeri şairlerin ağıtlarında "Şehrabanu"nun (İmam Hüseyin'in eşi) hikayesi ve Kerbela'yı ziyareti ile ilgili birçok şiir bulunmaktadır.

Abbasgulu ağa Bakikhanov, Gudsî mahlasıyla ağıtlar ve benzeri gazeller yazdı ve ağıtlarının çoğu Ali Ekper'e ithaf edildi:

*Gözüne alınan narsist Kerbela-Ali Ekperimi,
Sana bir gülümsemeyle emanet ettiğim için veriyorum.*

Kasım bey Zakir'in ayetleri, Ehl-i Beyt'in (as) kadınlarına derin saygıyı ifade eder:

*Kerbela'dan iç Zakiri segi-kuyi- düşünün,
Behaği-fagani-Zahra, behaği-azab Zeynab.*

Hurşidbanu Natavan, ağıtlarından birinde kendisini Fatıma-Zehra Hanım'ın (sa) hizmetçisine benzetmektedir:

*Fatıma'nın hizmetçisi kim bu keder tamam
Cesurca vurdular, konsey geldi, ben özelim,
Bu Natavan bütün gece iç çekiyor ve ağlıyor,
Deri bulamazsa gelmesin.*

Seyyid Azim Şirvani'nin mensubu olduğu Ehl-i Beyt (as) için duyduğu yas şu ayette açıkça görülmektedir:

*Bu yasta, ey Seyyid-bahti-kara,
Şiir bu yas gibidir, hevesle şafak masasında.
Kerbela kralı mükâfatını verir,
Şafei, Haşr'ın çığlığına isyan eder.*

Seyid Azim Şirvani'nin eserlerinde Kerbela'nın tüm şehitlerinin isimleri tek- tek anılmakta ve övülmektedir:

*Bugün doğan Övn Ali, Fazl ve Cafer,
Hem Ekper hem Asgar,
Kabul et dostum, bu Hüseyin kurbanı.*

2. Kitaba Dair

XX yüzyıl Azerbaycan edebiyatının önde gelen temsilcisi Mirza Alekper Sabir'in 2012 yılında Bakü'de "Eğitim" yayınevi tarafından yayınlanan "Hop-hopname" kitabının önsöz ve notlarının yazarı Filoloji Doktoru Prof. Dr. Alkhan Bayramoğlu'dur. Kitabın yayıncısı Bahruz Ahundov, bilimsel editörü akademisyen Teymur Kerimli, yayın editörü Mustafa Çamenli, sanatçısı Arif Hüseyinov'dur.

"Molla Nasreddin" edebiyat okulunun (1906) ana kurucularından Mirza Alekper Sabir'in zengin ve çok yönlü eseri, yirminci yüzyılın başlarının şiirsel ve gazetecilik vakayinamesi kadar önemlidir. Sabir'in tüm eserlerinin yer aldığı kitapda şairin şiir ve ağıtları, sosyo-politik ve felsefi eserleri, dönemin gerçeklerini yansıtan hiciv şiirleri, gazel, şark, manzum hikâye ve fabl, çeviri, hikâye ve feuilleton, edebi ve gazetecilik yazıları, muhabirlerin yazıları ve mektupları toplandı, bunlar hakkında notlar alındı, anlaşılması zor kelimelerden oluşan bir sözlük verildi. Ayrıca kitapta Sabir'in eserlerinin illüstrasyonları ve karikatürleri yer almaktadır.

Hophopname'deki eser sayıları ve bunların verildiği tasnif şu şekildedir:

1. XIX yüzyılda yazılan şiirler (9)
2. 1902-1905 yıllarında yazılan şiirler (3)
3. Hiciv (300)
4. Ağıtlar (10)
5. Ceylanlar (11)
6. Çocuk şiirleri (22)

7. Çeviri eserler (5)
8. Öyküler ve sütunlar (5)
9. Gazetecilik (39)
10. Harfler (10)
11. Notlar (11)

"Hophopname"de M.A. Sabir'in "Eşimi bağışla...", "Abdullah Cevdet'in işaretine alkış", "Milli tip", "Tahassur", "Eidi-mevludi-Nabi", "Novha", "Çünkü vujudi-alim", "Ey benim belaya inanan kardeşler" ağıtları ve türleri yer alıyor.

70 yıllık Sovyet yönetimi boyunca birçok tarihi gerçeği halktan gizlemiş, milli ve manevi değerleri unutmaya çalışmış, büyük hatipleri, dahileri, şairleri ve yazarları halka ateist olarak tanıtmaya çalışmışlardır. Ancak Azerbaycan bağımsızlığını ilan ettikten sonra (18 Ekim 1991), gerçek ortaya çıktı ve acı yansıdı. M. A. Sabirin İmam Hüseyin'in oğlu Aliakpere yazdığı ağıtta derin keder vardır. Sabir'in hocası Seyid Azim Şirvani bu şiiri okuduktan sonra şairin ustalığını duymuş, onu türün ustası olarak övmüş, hatta böylesine muhteşem bir eser yazamayacağını kabul etmiş ve bu ağıttan sonra türü Mirza Alakper Sabir'e emanet etmiştir.

M. A. Sabir yazıyor:

*Leyla'nın mızrağındaki Ekper'in yüzüne baktı,
Yüzüne dökülen bukleleri gördü.*

*Meclis geldi ve dedi ki:- Ey mumun oğlu,
Yeterince yemedin canım oğlum
Sevgili oğlum, böcek dilde kalmadı,
Keşke annem bu dünyaya gelmeseydi.*

*Ey Saba! Bir an için, dağınıklığı dağıtın,
Hanım- dil- yıkım- Leyla'yı yok et,
Dili-viraney -Leyla gibi yok et dünyayı,
Yüzümüze düşmesine izin vermeyin.*

*"Bizi ağlatan kim?" dediler.
Yoksa Leyla'yı bu Mecnun gibi Afgan yapan mı?
Kanını döken sen, genç adam
Kıyamette Hazret-i Zehra'nın yüzüne nasıl bakılır?*

*Sabira, Aliakper'i her yıl hatırla,
Kerbela'ya git şehit olduğunu düşün,
Kıyamet günü gelin bu gurupla beraber olacaksınız.
Bu mevlaya hasret iki cihandadır.*

Mirza Alekper Sabir, İslam'a büyük saygı ve hürmet duyan, ona inanan ve her hareketinde onu tasdik eden bir dahidir. Sahte ve düzenbaz mollalara karşı çıkar, hicivlerinde onları eleştirir, dini kendi çıkarları için kullananları ifşa eder ve insanları İslam'ın bütünlüğünü, kutsallığını ve saflığını korumaya çağırır. Şair, ünlü şiiri "Bir Şirvanlılar"da insanları manevi birliğe çağırır ve şiirinde Kuran'a taptığını açıkça itiraf eder:

*Aşhhadu billahi aliyyul azim,
İnancım var ey Şirvanlılar!
Hiçbir yeni din muhtemelen benim değildir,
Ben eski bir Müslümanım, Şirvanlılar!
Ben bir Şiiyim, peki ya bu salak,
Ben samimi bir insanım, Şirvanlılar!
Rahmetli ümmetin mağfireti ile,
İtaati emrediyorum- mecburiyetle,
Zorla yargılamayın
Ey Şirvan halkı!*

Şairin "Onur" adlı şiirinde de millî ve dinî birlik fikri işlenmiştir.

Mirza Alekper Sabir'in ağıtları Kərbela trajedilerini, dini şahsiyetleri ve olayları yansıtır. Ayrıca şair, İran'da "meşru" olan "Akıncı" gazetesinin editörü ve anayasayı kabul eden Muzaffereddin Şah'ın ve Şamahı'dan Hacı Mecid Efendi'nin önde gelen bir aydınlanmacının ölümüne ağıt yakmaktadır. Şairin eserlerinde yer alan bazı ağıtlar toplumsal ve ulusal güdümlü olduğundan bir tanesine "Novheyi-Milli" adını vermiştir.

Zengin ve asırlık Azerbaycan edebiyatında Kərbela trajedisine atfedilen bu mukaddes sözler ve yanan bir yürekle yazılan şanlı mısralar, halkımızın Ehl-i Beyt (as)'a olan sonsuz sevgisinin açık bir örneğidir. Bu değerli örnekler Ehl-i Beyt'in (a.s.) sıradan insandan tüm aydınlara kadar Azerbaycan halkı ile ayrılmaz bir şekilde bağlantılı olduğunu gösteren yüce duygu ve ilahi aşkların bir derlemesidir.

KAYNAKÇA

- Aydın, Abi Aydın (2007); Türkiye edebiyatı tarihi (müqayisəli) II cild (I cild). Dərslük. Bakı.
Məyus; "Nağıl", "Molla Nəsrəddin" jurnalı, 19 may, 1927, №21, Bakı, s. 3.
Mirzə Ələkbər Sabir (2012). Hophopnamə. Bakı: Təhsil.